

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra Sociologie

**Proměna veřejného diskurzu o eutanázii mezi lety 2008
a 2020**

Bakalářská práce

Autor práce: Klára Žáková

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Anna Tučková

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20.7. 2021

Klára Žáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce Mgr. Anně Tučkové za její čas a cenné rady. Velký dík patří též mým blízkým, kteří mě při psaní práce podporovali.

Bibliografický záznam

ŽÁKOVÁ, Klára. 2021. Proměna veřejného diskurzu o eutanázii mezi lety 2008 a 2020. Praha. 38 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra Sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Anna Tučková.

Rozsah práce: 59 685 (s mezerami)

Anotace

Teoretickou částí práce bude výklad pojmů a představení argumentů pro a proti za pomoci rešerše publikací a odborných článků.

Analytickou částí práce bude kvalitativní výzkum, kdy provedu diskurzivní analýzu o legalizaci eutanázie v České republice. Bude zaměřen na proměnu přístupů během let 2008-2020, kdy docházelo k návrhům zákona o legalizaci a jejich následnému nepřijetí. Analýza se zaměří na mediální obraz této situace, aktéry, kteří do této problematiky vstupují a jejich postoje. Primárním zdrojem bude mediální archiv Newton Media, který pomůže zmapovat mediální prostor ohledně této tematiky v České republice.

Annotation

The theoretical part of this work will be an interpretation of used terms and a presentation of arguments for and against euthanasia with the help of research of academic publications and articles.

The analytical part of the work will be qualitative research, where I will perform a discursive analysis of the legalization of euthanasia in the Czech Republic. It will focus on the change of approaches during the years 2008-2020, when the draft law on legalization took place and their subsequent nonacceptance. The analysis will focus on the media image of this situation, the actors who enter into this issue and their attitudes. The primary source will be the media archive Newton Media, which will help map the media space on this topic in the Czech Republic.

Klíčová slova

Eutanázie, asistovaná sebevražda, aktivní a pasivní eutanázie, paliativní péče, legalizace eutanázie, zákon o eutanázii, diskurzivní analýza

Keywords

Euthanasia, assisted suicide, active and passive euthanasia, palliative care, legalization of euthanasia, euthanasia law, discourse analysis

Title

Transformation of the Public Discourse on Euthanasia between the years 2008 and 2020

Obsah

Úvod	1
1. Výzkumné otázky	2
2. Teoretická část	3
2.1. Původ pojmu eutanázie	3
2.2. Historický úvod	3
2.3. Výklad pojmů	4
2.4. Obecné argumenty pro a proti legalizaci eutanázie	7
2.7. Aktéři na poli diskuse o eutanázii	8
2.12. Situace v České republice	10
2.13. Návrhy zákonů	10
2.14. Stanoviska vlády	12
3. Analytická část	13
3.1. Představení metodologie	13
3.2. Průběh výzkumu	13
3.3. Podoba záznamů	15
3.4. Samotná analýza	16
3.8. Porovnání zkoumaných období	18
3.9. Rozbor argumentů	21
3.10. Výskyt emocí	26
3.11. Zmínky o paliativní péči	27
3.12. Současná diskuse	28
3.13. Aktuální případ	29
Závěr	31
Zdroje	32
Přílohy	35

Úvod

Bakalářská práce na téma *Proměna veřejného diskurzu o eutanázii mezi lety 2008 a 2020* si klade za cíl představit vývoj a aktuální situaci vnímání eutanázie a její legalizace v České republice. Jelikož je otázka legalizace eutanázie stále probírané a společensky velice kontroverzní téma, a to jak v politické, tak i ve veřejné sféře, jejím zkoumáním se zabývalo již mnoho autorů. Práce však pokryly časové období od data prvního návrhu zákona o legalizaci eutanázie v roce 2008 pouze do dalšího návrhu z roku 2016. V mojí bakalářské práci je zahrnut i poslední návrh zákona z roku 2020, který je tím nejaktuálnějším a přináší nové úpravy a názory laické i odborné veřejnosti. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a analytickou.

Součástí teoretické úvodní části práce je představení samotného pojmu eutanázie, jeho původ a obsah. Dále pojmy související, jako např. asistovaná sebevražda a aktivní a pasivní eutanázie, jejichž vysvětlení je důležité pro úplné pochopení této problematiky. Mnoho argumentů pro i proti její legalizaci je založeno právě na rozdílném výkladu jednotlivých pojmů, proto je důležité provést jejich výklad ještě před samotnou analýzou. K získání teoretických poznatků slouží rešerše českých i zahraničních publikací a odborných článků. Jelikož je legalizace eutanázie stále velice spornou otázkou, má svoje zaryté příznivce i odpůrce. Součástí práce je proto i představení hlavních prezentovaných argumentů obou stran. Jedním z nich je prosazování paliativní péče jako morálně neproblematické možnosti péče o nevyléčitelně nemocné, na rozdíl od eutanázie, která za morální mnohdy považována není. Paliativní péče je vyzdvihována pro její mnohé benefity, jako např. poskytnutí potřebné péče díky zapojení širokého spektra odborníků, či zajištění vysokého komfortu po celou dobu pro pacienta i jeho rodinu. Dle České společnosti paliativní medicíny je hlavním cílem moderní paliativní péče zaměření na ochranu důstojnosti nemocného a zvýšení kvality života (ČSPM ČLS JEP, 2016).

1. Výzkumné otázky

S ohledem na cíle práce jsem formulovala dvě výzkumné otázky, které poslouží k určení směru jak teoretické, tak i analytické části práce.

První výzkumnou otázkou je *Jak se proměnil veřejný diskurz mezi lety 2008 a 2020, kdy byly podávány jednotlivé návrhy na legalizaci eutanázie?* Jejím cílem je zkoumat to, proč se téma eutanázie v diskurzu mezi roky 2008 a 2020 vůbec objevilo a do jaké míry došlo k jeho proměně. Dále se analýza zaměří na již zmiňovanou paliativní péči, kterou mnozí aktéři vyzdvihují nad možností legalizace eutanázie.

Druhá výzkumná otázka se týká konkrétně vstupu paliativní péče do veřejného diskurzu a zní: *Jakým způsobem veřejný diskurz o eutanázii ovlivňuje zavádění paliativní péče v ČR?* Tato otázka sleduje vliv aktérů na vývoj situace ohledně paliativní péče a její proměny. Cílem je vyzkoumat, v jakých souvislostech a společně s jakými argumenty se prosazování paliativní péče v mediálním diskurzu objevuje.

2. Teoretická část

V této části se práce věnuje vymezení teoretického rámce problematiky eutanázie. Její kapitoly se zaměří na samotný pojem eutanázie, ale i na představení jejích různých forem, jejichž výklad je pro pochopení tématu klíčový. Součástí je i přehled obecných argumentů pro a proti legalizaci a aktérů působících v této diskusi. Současný stav v České republice prezentují jednotlivé návrhy zákonů.

2.1. Původ pojmu eutanázie

Při vymezení samotného pojmu eutanázie se naskýtá několik jeho variant. Od jeho prvního použití již ve starověku prošel mnoho úpravami a dodnes není definován s jednoznačností.

Samotné slovo eutanázie pochází z řeckého „eu“ – dobrá a „thanatos“ – smrt. Původním obsahem pojmu je tedy dobrá smrt, která je chápána jako lehký a bezbolestný odchod ze života (Bartůněk, Ptáček, 2012). Anna Durnová (2018) však naráží právě na kontroverzi v pojmenování „dobrá smrt“. Uvádí, že debata je vedena v tzv. politice intimity, kde se střetávají aktéři zastupující instituce a na druhé straně zástupci prezentující emocionální zkušenosti. Spíše než na její přijetí či nepřijetí se společnost soustředí právě na výklad obsahu pojmu.

Postupem času se pohled na podstatu eutanázie mění a mnohdy je na ní nahlíženo jako na smrt z milosti a soucitu k trpícímu. Eutanázie je definována jako záměrně přivolená smrt, kterou trpícímu člověku na jeho vlastní žádost poskytne třetí osoba, převážně lékař (Haškovcová, 2017).

2.2. Historický úvod

Vývoj pohledu na eutanázii je silně spjatý s přístupem společnosti ke smrti a umírání jako takovému. V této problematice stojí dar života proti jeho dobrovolnému ukončení s pomocí sebevraždy či eutanázie. Níže proto představím několik klíčových přístupů autorů, kteří se této tématice věnovali. Diskuse o eutanázii i sebevraždách však zůstává dodnes společenskovedním problémem.

Otázkou lidské existence se zabývali již autoři Søren Kierkegaard, Jean-Paul Sartre a Albert Camus. V jejich dílech se objevuje pojem absurdita, který je součástí celého lidského života a jediným vysvobozením je právě sebevražda. Jedná se však o filozofický pohled, spíše než ten sociální či psychologický (Kuře, 2018).

Ucelenou typologii sebevražd pak prezentuje sociolog Émile Durkheim ve svém díle s názvem *Sebevražda: Sociologická studie*. Autor popisuje souvislosti mezi sebevražděmi a vlivem určitých sociálních faktorů jako např. společnost, náboženské vyznání či politika (Durkheim, 2012).

Rostoucím trendem sebevražd se zabýval Tomáš Garrigue Masaryk ve svém díle *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Jako hlavní příčinu výskytu tohoto jevu v moderní společnosti definoval úpadek zbožnosti lidí a nedostatek mravních norem (Masaryk, 2002).

Vliv víry ve svém díle vyzdvihuje i Paul Landsberg, který popisuje postoj křesťanství ke smrti a sebevraždě. Sebevražda je naprosto nepřijatelným a nemorálním řešením, a to bez výjimky (Landsberg, 2004). Dietrich Bonhoeffer ve svém teologickém textu *Etika* nahlíží stejným způsobem přímo na samotnou eutanázii (Bonhoeffer, 2004).

Naopak Jean Améry nepohlíží na sebevraždu jako na zoufalý a zlý čin, ale hodnotí ji jako svobodnou volbu člověka, který má právo rozhodovat o svém životě. Nazývá ji „dobrovolná smrt“ (Améry, 2010). Toto pojmenování se částečně přibližuje výkladu pojmu eutanázie a může tak dokládat úzkou spojitost právě mezi sebevraždou a eutanázií.

2.3. Výklad pojmů

V rámci diskuse o eutanázii často dochází ke střetu názorů a nejasnostem z důvodu nedostatečné jednoznačnosti pojmosloví a definic. Výklad pojmů však prochází transformací, stejně tak jako samotné názory na možnost legalizace eutanázie. Níže představím jak obecné názvosloví, tak i jeho konkrétní využití v podaných návrzích zákonů o legalizaci eutanázie.

Jistou kontroverzi přináší již samotný název návrhu zákona senátorky Domšové z roku 2008, který zní *Zákon o důstojné smrti*. Důstojnost je v otázce eutanázie velice sporným aspektem

a toto pojmenování mnoho aktérů kritizuje. Zde je důstojná smrt definovaná jako „ukončení života osoby (pacienta) na její vlastní žádost s vědomou, odbornou pomocí jiné osoby“ (Domšová, 2008). Rovněž se zaměřuje na rozlišení pojmů „asistovaná sebevražda“ a „aktivní eutanázie“.

Na pojmech „aktivní eutanázie“ a „asistovaná sebevražda“ staví i návrh zákona z roku 2016 podaný za Hnutí ANO Jiřím Zlatuškou a právníkem Milanem Hamerským, který byl též zamítnut.

V návrzích zákona jsou pojmy definovány stručně jako pomoc k důstojné smrti (asistovaná sebevražda) a vyvolání smrti (aktivní eutanázie). Součástí těchto pojmů je však mnohem širší definice, proto je nutné je představit podrobněji.

Aktivní eutanázie je charakteristická zásahem lékaře, který pacienta usmrtí – obvykle podáním smrtící látky do žíly. Aktivní eutanázie je tedy založena na konání (doing). Jako protiklad je uváděna **pasivní eutanázie**, kdy lékař dopustí pacientovu smrt (allowing) tím, že nezahájí, či přeruší prováděnou život udržující léčbu (Černý et al, 2015).

Souběžně s tímto rozlišením se eutanázie dále dělí na vyžádanou (voluntary), nevyžádanou (non-voluntary) a nedobrovolnou (involuntary).

Vyžádaná eutanázie je prováděna na základě pacientovy žádosti. Na tomto předpokladu jsou stavěny i návrhy zákonů, přičemž je možné, že pacient může žádost o důstojnou smrt sepsat předem, a to pro případ, že by v budoucnu nebyl schopen vyjádřit vlastní vůli. Takzvaná Living will, v českém prostředí nazýváno jako Dříve vyslovené přání dle zákona *„může pacient pro případ, kdy by se dostal do takového zdravotního stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas, nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, tento souhlas, nebo nesouhlas vyslovit předem“* (zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách). Žádost o důstojnou smrt může vzít pacient kdykoliv zpět.

K **nevyžádané eutanázii** dochází v případě, kdy pacient není schopen vyjádřit své přání zemřít. Jedná se o novorozence, osoby v kómatu, či pacienty v pokročilém stádiu neurodegenerativních chorob (Černý et al, 2015).

Nedobrovolná eutanázie je prováděna dle samotného rozhodnutí lékaře, často i bez konzultace s pacientem, a to v případě, kdy je usmrcení, či ponechání zemřít tou nejvhodnější alternativou. Lékař může jednat i proti pacientovu přání žít, vždy však ku prospěchu dané osoby. Tato forma je však mnoha kritiky hodnocena velice negativně, někteří ji srovnávají s vraždou.

V návrzích zákona, ale i odborné praxi je využíván i pojem **asistovaná sebevražda**. Jedná se o případ, kdy pacient ukončí svůj život sám bez přímého zapojení třetí osoby. Třetí osoba aktivně nekoná, poskytne však radu, či potřebné prostředky k usmrcení (Haškovcová, 2017). Asistovaná sebevražda je vymezena podmínkami nevyléčitelné nemoci, nesnesitelné bolesti, přání pacienta a odborné pomoci lékaře (Vorlíček, Adam, Pospíšilová, 2006). I přes lékařovu přímou neúčast je tato forma eutanázie často považována za nemorální a srovnatelnou s aktivní eutanázií.

V případě lékařské profese však dochází k rozporům ve výkladu a uznávání výše vysvětlených pojmů. Dle dokumentu Evropské asociace paliativní péče z roku 2003 (Eutanazie a lékařsky asistovaná sebevražda) se eutanázie definuje jako „usmrcení pacienta lékařem na základě jeho dobrovolné a kompetentní žádosti“. Dobrovolnost figurující v tomto popisu odpovídá vyžádané eutanázii, nevyžádanou a nedobrovolnou neakceptuje a tyto formy jsou považovány za neetické (Černý et al, 2015).

Diskuse se vede i nad formou „pasivní eutanázie“. Pojem je považován za zavádějící a vyvstávají obavy nad výkladem pojmu v souvislosti s nezahájením či ukončením léčby pacienta, kdy toto jednání není v jeho prospěch. V případě, že jednání lékaře vede k docílení úlevy pacienta i s možností, že zvolené prostředky mohou zkrátit pacientův život, se nejedná o eutanázii. Ta je podmíněna přímým úmyslem urychlit smrt pacienta v konečném stádiu nemoci. Posuzování úmyslu lékaře je však složité, proto se tento pojem v lékařské odborné praxi příliš nepoužívá (Černý, 2014).

V rámci diskuse o umírání v medicínském prostředí se však jako řešení neobjevuje pouze eutanázie, ale i zavádění paliativní péče. Paliativní péče je dávana do souvislosti s eutanázií v návrhu zákona podaného v roce 2020 za Hnutí ANO a stranu Pirátů, který nese název *Zákon o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii*. Velice důležitou součástí návrhu je definování práva člověka na poskytnutí paliativní péče. Tento návrh zákona se

stejně jako předešlé zaměřuje i na legalizaci eutanázie a asistované sebevraždy. V případě eutanázie se jedná pouze o její aktivní vyžádanou formu. Důvodová zpráva podavatelů vyzdvihuje respektování morálních hodnot a možnost všech aktérů odmítnout svou účast v tomto procesu. Prosazuje však svobodné rozhodnutí jedince i v případě ukončení vlastního života a zkrácení utrpení.

Paliativní péče přichází na řadu v případě, kdy je pacient nevléčitelně nemocný a jeho další léčba neposkytuje žádná zlepšení. Jejím cílem je zajistit pacientovi klidný a důstojný konec života.

Dle České společnosti paliativní medicíny moderní paliativní péče:

- se neodvrací od nevléčitelně nemocných, ale chrání jejich důstojnost a klade hlavní důraz na kvalitu života dokáže úspěšně zvládat bolest a další průvodní jevy závěrečných stadií smrtelných onemocnění;
- je založena na interdisciplinární spolupráci a na celostním pohledu na nemocného člověka, a zahrnuje proto v sobě lékařské, psychologické, sociální, existenciální a spirituální aspekty;
- vychází důsledně z individuálních přání a potřeb pacientů, respektuje jejich hodnotové priority a chrání právo pacienta na sebeurčení;
- zdůrazňuje význam rodiny a nejbližších přátel nemocných, nevytrhává nemocné z jejich přirozených sociálních vazeb, ale umožňuje jim, aby poslední období života prožili v důstojném a vlídném prostředí a ve společnosti svých blízkých;
- nabízí všestrannou účinnou oporu příbuzným a přátelům umírajících a pomáhá jim zvládat jejich zármutek i po smrti blízkého člověka;
- vychází ze zkušenosti, že existuje zásadní rozdíl mezi špatnou a kvalitní péčí o umírající a že umírání nemusí být provázeno strachem, nesnesitelnou bolestí a nesmyslným utrpením (ČSPM ČLS JEP, 2016).

2.4. Obecné argumenty pro a proti legalizaci eutanázie

V této části práce shrnu nejčastěji uváděné argumenty pro a proti legalizaci eutanázie, které jsou patrné jak u odborné, tak i laické veřejnosti. Detailnější rozbor argumentů bude součástí analytické části bakalářské práce, kdy budu zkoumat stanoviska aktérů přímo v mediálním prostoru.

2.5. Argumenty pro

Zastánci eutanázie nejčastěji vyzdvihují dva klíčové argumenty pro legalizaci eutanázie. Prvním z nich je tvrzení, že eutanázie je důstojný způsob úmrtí a milosrdné vysvobození pacienta z dlouhotrvajícího utrpení. Díky eutanázii má pacient možnost důstojného odchodu ze života, který pro zastánce nepředstavuje koncept umírání v hospicích či poskytnutí paliativní péče. Jak lze ale definovat důstojnost?

Dále apelují na to, že každý člověk by měl mít možnost rozhodnout o průběhu, ale i ukončení svého života. Neuzákonění eutanázie tedy nerespektuje právo člověka zemřít a učinit vlastní svobodné rozhodnutí. Stejně tak, jako má člověk právo na život, měl by mít i právo na smrt.

2.6. Argumenty proti

Odpůrci prosazují především cenu lidského života. Tvrdí, že právo na eutanázii by bylo v rozporu s *Listinou základních práv a svobod*, která zaručuje právo člověka na život. Zároveň vyzdvihují posvátnost života a hodnotí eutanázii jako neetickou a nedůstojnou smrt.

Dalším silným argumentem je možnost zneužitelnost eutanázie jak ze strany lékařů, tak i příbuzných pacienta, kteří by za pacienta rozhodovali v případě nedobrovolné eutanázie. Zmiňují i hrozící riziko tzv. „kluzkého svahu“, jehož příklady můžeme pozorovat v zahraničí, kde byla eutanázie již uzákoněna. Jedná se o stav, kdy rostou případy, které lze pod oprávněnost žádosti o eutanázii podřadit. Nejprve budou o eutanázii žádat pouze opravdu nevléčitelně nemocní pacienti trpící bolestmi, ale ve finále se tato možnost může nabízet i v případě stáří či pocitů bezmocnosti. V českých návrzích zákona je to sice právně ošetřeno, dle zkušenosti ze zahraničí je však možné se do takového stavu dostat.

Dále odpůrci eutanázie vyzdvihují problematickou pozici lékaře, protože vykonání eutanázie by bylo nemorální a proti jeho přísahám o ochraně pacientova života – porušení Hippokratovy přísahy. Též upozorňují na možnost porušení víry v celé lékařství. Rozhodnutí o provedení eutanázie se nedotýká pouze pacienta, ale celé společnosti.

2.7. Aktéři na poli diskuse o eutanázii

Diskuse o eutanázii se účastní široké spektrum aktérů z různých odvětví. Každý zapojený přináší svůj úhel pohledu a na danou problematiku nahlíží v rámci své odbornosti. Rozdílná

je však míra zapojení, a především síla argumentace. Patří mezi ně stát, politická reprezentace, odborná veřejnost a laická veřejnost.

2.8. Stát

Stát rámuje diskusi s pomocí již stanovených zákonů, v tomto případě konkrétně Zákonem o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Přestože v České republice zatím nebyl schválen samostatný zákon o rozhodování na konci života pacienta, existuje mnoho právních úprav souvisejících s touto problematikou. Zákon o zdravotních službách obsahuje například principy péče o pacienta na konci života, možnost sepsat Dříve vyslovené přání, či postupy v případě nesvéprávnosti pacienta.

Stát reprezentovaný vládou má též na starosti schvalování podaných návrhů zákona o případné možnosti legalizace eutanázie. V rozhodovacím procesu má proto nejsilnější slovo.

2.9. Politická reprezentace

Jedná se o zvolené politiky, kteří jsou zástupci odborné i laické veřejnosti, ale mají politickou moc. Jejich cílem je prosazování veřejných zájmů dle vlastního přesvědčení.

V rámci problematiky legalizace eutanázie se jedná o poslance, kteří předkládají jednotlivé návrhy zákonů. V jejich opozici však stojí politici s opačným názorem, kteří jejich návrhy neschvalují. Obě skupiny jsou schopné formulovat a prosazovat mínění odborníků z různých odvětví a přetvořit tak jejich argumenty do legislativních dokumentů.

2.10. Odborná veřejnost

Odborná veřejnost se skládá ze zástupců různých institucí, které se specializují na konkrétní problematiky. Jedná se o experty ve svém oboru.

Na poli diskuse o eutanázii mají silné slovo lékaři sdružení pod Českou lékařskou komoru, jelikož provádění eutanázie je primárně problematikou zdravotnictví.

Zdravotnickou oblast představují též zaměstnanci hospiců, či domovů pro seniory, kteří kromě odborného pohledu na smrt přinášejí do diskuse i emocionální zkušenosti.

Jelikož je nutné provádění eutanázie právně ošetřit, do této problematiky se zapojují i právníci, především se specializací na zdravotnické právo.

Dále se do odborné veřejnosti řadí osobnosti z řad etiků, pedagogů, teologů či akademiků, kteří mají do problematiky eutanázie profesionální vhled.

2.11. Laická veřejnost

Za laickou veřejnost jsou považováni zástupci patientských organizací, které sdružují pacienty se stejnou anamnézou. V České republice je tou nejnámější nezisková organizace Cesta domů, která pomáhá jak pacientům, ale i jejich příbuzným. Zabývá se též edukací veřejnosti a pořádáním výzkumů veřejného mínění.

Individuálním aktérem působícím na poli diskuse o eutanázii se však může stát kdokoliv, kdo se rozhodne veřejně vyjádřit svůj názor za cílem ovlivnit veřejné mínění. Důležitý hlas mají též osoby, které sdílejí své osobní zkušenosti, či výroky často obsahující emoce. Součástí diskuse se stávají především medializací svých životních příběhů, jako např. případ, z letošního roku o muži trpícím ALS, který se rozhodl svůj život ukončit pomocí asistované sebevraždy ve Švýcarsku. Tyto příběhy zvyšují povědomí o problematice eutanázie a otevírají další diskuse.

2.12. Situace v České republice

V následující části práce detailně představím jednotlivé návrhy zákonů o legalizaci eutanázie spolu s vyjádřeními vlády. České prostředí zatím není pro legalizaci eutanázie nakloněno. Návrhy zákonů z let 2008, 2016 i 2020 týkající se její možné legalizace byly vládou zamítnuty.

2.13. Návrhy zákonů

Návrh Zákona o důstojné smrti – 2008

Dne 14. 7. 2008 byl senátorkou Václavou Domšovou (za SNK Evropští demokraté) podán návrh **Zákona o důstojné smrti**. Dle tohoto návrhu se důstojnou smrtí rozumí „*ukončení života osoby (pacienta) na její vlastní žádost s vědomou, odbornou pomocí jiné osoby za podmínek stanovených tímto zákonem*“ (Návrh Zákona o důstojné smrti, 2008). Návrh

rozdíl mezi pomoc k důstojné smrti (asistovaná sebevražda) a vyvolání smrti (aktivní eutanázie). Důstojnou smrt může vyvolat, či jí být nápomocen pouze lékař, přičemž k tomuto činu nemůže být nucen. Zákon definuje též podmínky podání žádosti o vykonání eutanázie. Pacient musí být právně způsobilý a plně při vědomí. Důstojná smrt může být vyvolána nejdříve 4 týdny po vyhotovení žádosti. Tu je však možno vzít kdykoliv zpět. Důstojná smrt má být k dispozici pouze pro beznadějně nemocné pacienty, kteří se nacházejí v dlouhodobém stavu fyzického či psychického utrpení, nikoliv na základě stáří či pocitů bezmocnosti. Zároveň musí být pacientův stav posouzen a zkontrolován s dalším nezávislým lékařem. Po vykonání činu je lékař povinen vyplnit formulář, který je následně posuzován komisí za účelem kontroly splnění podmínek daných tímto zákonem.

Návrh Zákona o důstojné smrti – 2016

Dne 26. 5. 2016 byl vydán druhý návrh zákona opět s názvem **Zákon o důstojné smrti**. Jeho navrhovateli byli poslanci za Hnutí ANO Jiří Zlatuška, Radek Vondráček, Kristýna Zelenková, Petr Adam, Pavel Čihák a Vojtěch Adam ve spolupráci s právníkem Milanem Hamerským, který je též velkým podporovatelem legalizace eutanázie. Návrh zákona je kopií zákona předcházejícího, nastavuje stejné pojmy i podmínky.

Návrh Zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii – 2020

Zatím poslední návrh zákona byl vydán 30. 6. 2020 a nese název **Zákon o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii** za Hnutí ANO Věrou Procházkovou a za stranu Piráti Lukášem Bartoňem. Tento návrh upravuje nejenom dřívější návrhy probírané podmínky a postup, za kterých může být provedena eutanázie nebo asistovaná sebevražda, ale i poskytování paliativní péče, práva a povinnosti pacienta a poskytovatele zdravotních služeb a podmínky a postup, za kterých nemusí být zahájena život udržující léčba nebo v ní nemusí být pokračováno (Návrh Zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii, 2020). Oproti předchozím návrhům je tento mnohem propracovanější, bere v potaz dřívější kritická stanoviska vlády a snaží se ještě konkrétněji definovat jednotlivé podmínky, jak průběhu tišení bolesti, žádosti o eutanázii i práv a povinností lékaře i pacienta. Také se věnuje právním aspektům provedení eutanázie a úkonům etické komise. Zákon též utvrzuje v tom, že každý pacient má právo na adekvátní paliativní péči ve formě a rozsahu, které jsou vyžadovány jeho zdravotním stavem.

2.14. Stanoviska vlády

Na návrhy z let 2008 a 2016, jejichž znění je v podstatě totožné, reagovala vláda následovně. Uvádí, že návrh zákona je podán pouze jako technické řešení, což není adekvátní v tomto případě, kdy se rozhoduje o společensky citlivém problému. Vyžaduje též hlubší politickou i odbornou diskusi, která by zajistila otázky důstojnosti v závěru lidského života. Kritizuje též možnost inspirovat se u zemí EU, kde je již eutanázie povolena, a to z důvodu rizika tzv. „kluzkého svahu“, které se tam objevuje. Dále upozorňuje na věčné a legislativně technické nedostatky jako např. problematiku žádosti o eutanázii, nepřesnost názvosloví, či vytvoření posuzovací komise (Stanovisko vlády, 2016).

Ve svém stanovisku k návrhu zákona z roku 2020 vláda opět hodnotí diskusi ohledně tematiky eutanázie jako nedostatečnou. Kritizuje spojení paliativní péče a eutanázie do jednoho návrhu, protože dle ní se jedná o účelně rozdílné prostředky. Jako v předchozím případě hodnotí užívané pojmy jako nejednoznačné a nedostatečně popsání. Dále vláda návrhu zákona vyčítá absenci přisuzovaných práv a povinností jednotlivých aktérům procesu, náležitostí žádosti o eutanázii, či právní úpravu přestupků, či jednání komise. Závěrečný bod upozorňuje na následující možnou variantu: „Návrh neobsahuje žádný postup pro případ, že nebude dostupný lékař, který by byl ochotný asistovanou smrt provést. Návrh zákona přitom jasně stanoví, že lékař není povinen provést eutanázii nebo pomoci k sebevraždě.“ (Stanovisko vlády, 2020).

3. Analytická část

Náplní této části práce je zmapování mediálního prostoru v souvislosti s problematikou eutanázie a sledování jeho proměny. Součástí je i rozbor argumentů pro a proti legalizaci a pohled na současnou diskuzi o této tématice.

3.1. Představení metodologie

V analytické části práce provedu kvalitativní výzkum pomocí diskurzivní analýzy. Cílem diskurzivní analýzy je představit postoje společnosti k určité problematice. Jedná se o metodu, která seskupuje často rozdílné přístupy a snaží se z nich vyvodit souhrnný postoj veřejnosti. Konkrétně v mé práci mě bude zajímat pohled médií na otázku legalizace eutanázie v České republice, proměna v letech podávání návrhů zákona a ovlivnění prosazováním paliativní péče.

V analýze využiji svých výzkumných otázek, které zní: Jak se proměnil veřejný diskurz mezi lety 2008 a 2020, kdy byly podávány jednotlivé návrhy na legalizaci eutanázie? a Jakým způsobem veřejný diskurz o eutanázii ovlivňuje zavádění paliativní péče v ČR? Pro vyhledávání vhodných mediálních zdrojů proto využiji i klíčových slov jako je legalizace eutanázie či paliativní péče. Výzkum pomocí diskurzivní analýzy začíná výzkumnou otázkou, nikoliv hypotézou. V analýze získaných informací budu pracovat s příspěvky ohledně názorů pro a proti legalizaci eutanázie a změnám v časovém rámci. Dále budu po vzoru výzkumných otázek zkoumat vzájemný vliv eutanázie a paliativní péče.

Výstupem analýzy bude představení aktérů problematiky legalizace eutanázie v České republice a související prosazování paliativní péče a jejich vzájemný vztah. Dále sestavím přehled hlavních argumentů odpůrců i zastánců a jejich proměnu v daném časovém rozmezí. Výsledky budu dokládat jak citacemi výroků aktérů, tak pro přehlednost i číselně a graficky.

3.2. Průběh výzkumu

Mým nástrojem pro vyhledávání zdrojů je mediální archiv Newton Media, který shromažďuje veškeré internetové zdroje zmiňující danou tematiku. Jelikož se zde nachází přes 13 000 výsledků obsahujících klíčové slovo „eutanázie“, vytvořila jsem si určitý postup pro filtraci nejvhodnějších dat.

Jako první jsem provedla časové ohraničení publikování článků. Jelikož se tedy zaměřuji na vývoj veřejného diskurzu v daném období, rozdělila jsem si hledané zdroje do 3 etap: 2007–2014, 2015–2018, 2019–2020. Návrhy zákonů byly podány v letech 2008, 2016 a 2020, o prováděných změnách a názorech je však diskutováno s předstihem, proto do skupin zahrnuji vždy i rok předchozí. Nejvíce zdrojů se nachází právě kolem let vydávání návrhu zákona, z tohoto důvodu jsem se rozhodla nevybírat články rovnoměrně ze všech let. Zachovávám pouze rovnost v počtu zdrojů v daných 3 etapách – 30 pro každou z nich. Celkový počet analyzovaných zdrojů je tedy 90.

Dále bylo potřeba vybrat články týkající se pouze situace v České republice. Využití filtru „Česká republika“ však funguje jen pro zdroje od roku 2019, jeho použití tedy není možné pro předcházející roky. Tam jsem zvolila postup procházení nadpisů a popisu obsahu k určení, zda je pro mě relevantní, či ne.

Nejprve jsem články rozdělovala podle pozice autora – lékař, politik, věřící atd. Zde jsem však narazila na situace prolínání rolí, kdy lékař byl zároveň etikem a politik prezentoval jak svůj odborný názor, tak i vlastní emoční zkušenost. Rozhodla jsem se tedy zdroje typizovat obecněji – instituce versus individuální aktéři. Zde jsem se inspirovala „politikou intimity“ již zmiňované Anny Durnové, která právě tyto aktéry v českém prostředí těž rozlišuje. Konkrétní pozice si i tak zaznamenávám, ale nebudu na nich příliš stavět svoji argumentaci, protože by výsledky mohly být zavádějící.

Spíše, než na pozice autorů se však zaměřuji na jejich argumenty. K obecnému pohledu na legalizaci pak uvádím i konkrétní použité příklady a citace dokládající výroky aktéra. Jedním z cílů analýzy je sestavit přehled nejčastěji používaných argumentů a jejich proměnu v čase.

Do analýzy jsem se rozhodla přidat i otázku citů. V člancích budu posuzovat právě výskyt nějakých emočních vyjádření, které jsou pro tuto tematiku očekávatelné. Rozlišuji tedy čistě informační charakter zdroje a výskyt citově zabarvených výroků, které se pokusím analyzovat a na základě citací uvést nejčastější příklady.

Dalším sledovaným aspektem je přítomnost zmínek o paliativní péči. Jelikož je to často argumentovaná varianta stavěna nad legalizaci eutanázie, je mým cílem zjistit, do jaké míry se ve veřejném diskurzu objevuje. Zaznamenávám si tedy, v jaké souvislosti je ve výrocích

uváděna a zda je prezentována jako argument pro či proti legalizaci.

Po upřesnění sledovaných aspektů článků přichází na řadu samotný výběr těch adekvátních, kde je eutanázie, popř. paliativní péče opravdu hlavní náplní a nezmiňují se o nich jen okrajově. Po aplikaci všech kritérií se jejich množství v mediálním archivu výrazně snížilo.

3.3. Podoba záznamů

Na začátek přikládám strukturu záznamového archu, kam si poznamenávám informace z jednotlivých zdrojů.

Záznamy mám rozdělené dle uvedených 3 etap a seřazené dle časové posloupnosti. Pro větší přehlednost si jednotlivé záznamy barevně rozlišuji – zeleně výroky s argumenty pro legalizaci a červeně ty proti. Každý záznam obsahuje název článku a odkaz na něj pro možnost dohledání. Dále zařazení dle pozice a postoje a představení hlavních argumentů spolu se zajímavými postřehy. Jak jsem již psala výše, zaznamenávám i přítomné emoce a případnou zmínku o paliativní péči (PP).

Název: Eutanázie jako pomoc v nesnázích

Rok: 2007

Odkaz: <https://newtonone-newtonmedia-eu.ezproxy.is.cuni.cz/cs>

CZ/archive/877/article/2007M255K04A/3631165/2007-11-

01/33?tab=Text&backUrl=%2Fcs-

CZ%2Farchive%2F877%2Fsearch%2F3631165%2Fpage%2F4

Pozice: Laická veřejnost

Postoj: pro

Argumenty: právní – právo na život, na smrt

Emoce: ano – utrpení blízkých – „Chceme, aby naši blízcí trpěli víc, než je nutné“, „Vy byste se chtěli dívat na utrpení svých nejbližších?“

PP: ne

3.4. Samotná analýza

Primárním cílem analýzy je přinést přehled prezentovaných argumentů a mapovat jejich proměnu v čase. Nejprve proto představím podíly odpůrců a zastánců legalizace eutanázie v daných časových úsecích a budu zkoumat, k jaké změně v průběhu času dochází. Poté provedu souhrnný popis jednotlivých argumentů prolínajících se celou časovou osou.

Dalším úkolem je posouzení zapojených aktérů v souvislosti s argumenty. Budu analyzovat, zda se mění jejich výskyt, ale i postoje postupem let.

Součástí analýzy je i již zmiňované zapojení emocí a výskyt zmínek o paliativní péči a jejím prosazování či odmítání.

3.5. Období 2007-2014

V prvním sledovaném období převažují argumenty **proti** legalizaci. 19 aktérů bylo proti, kdežto 11 pro.

Argumenty proti

Mezi odpůrci je nejčastěji uváděným argumentem **nedůstojnost smrti pomocí eutanázie, nedotknutelnost a posvátnost života a právo na něj**. Též se objevuje přirovnání eutanázie k **vraždě**. Na těchto důvodech staví svoji argumentaci 8 z 19 aktérů.

Dále se objevuje riziko zneužití a argumentace kluzkým svahem.

Argumenty pro

Nejčastějším argumentem zastánců je prosazování **svobodného rozhodnutí a právo na smrt**. Tento důvod uvádí 7 z 11 aktérů.

Jako další zaznívá soucit s pacienty, ukončení utrpení, či vysvobození z nekončící bolesti. Tři aktéři vyzdvihují možnost sepsání Living will.

Aktéři

Co se týká zapojených aktérů, nejvíce byli v tomto období slyšet hlasy **laické veřejnosti** (11krát), jejíž postoj je však skoro vyrovnaný (6 pro, 5 proti). Těsně za nimi byli však lékaři jako zástupci odborné veřejnosti (10krát) a politici (9krát). Politici byli názorově téměř vyrovnaní, ovšem 9 z 10 lékařů bylo silně proti.

3.6. Období 2015-2018

I v tomto období se objevuje více argumentů **proti**, a to s velkou převahou v počtu 24 výroků. Zastánců se oproti tomu vyjádřilo pouze 6.

Argumenty proti

Nejčastěji se ve výrocích tohoto období objevuje **prosazování paliativní péče** a jejích benefitů. Dle mnohých aktérů je řešením poskytnutí lásky a pozornosti, která léčí.

Odpůrci dále vyzdvihují **posvátnost života, nedůstojnost eutanázie** a považují ji za **hřích** (8krát). Další 4 argumenty varují před možností zneužití a kluzkým svahem.

Argumenty pro

Argumenty pro jsou spolu povětšinou provázané. Nejvíce se objevuje **svoboda ukončit život a zbavení se utrpení**. Dále také důstojnost a apel na Living will.

Aktéři

V tomto období jsou nejvíce slyšet hlasy **odborné veřejnosti** (22krát). Do popředí se dostávají zástupci hospiců a provozovatelů i podporovatelů paliativní péče. Většina z nich (18/22) je proti legalizaci eutanázie. Zajímavým jevem je, že ačkoliv opět došlo k návrhu zákona, aktéři z politické reprezentace byli jen 2, oba proti.

3.7. Období 2019-2020

V posledním sledovaném období opět argumenty **proti** vítězí nad těmi pro. Odpůrců bylo 21, zastánců 9.

Argumenty proti

Odpůrci nejvíce argumentují **kluzkým svahem** (7krát) a možností zneužití (5krát).

Početně následuje upozornění na ohrožení lékařské etiky.

Argumenty pro

Nejčastějším argumentem pro legalizaci je právo na **svobodnou možnost ukončit svůj život** (6krát). Dále opět následují výroky obsahující důstojnost a konec utrpení.

Aktéři

Nejčastěji prezentují své argumenty zástupci **laické veřejnosti** (14krát) v čele se zástupci víry (5krát). V tomto období je hlas náboženství slyšet nejvíce, samozřejmě se staví proti legalizaci. Spolu s nimi je proti i odborná veřejnost v čele s lékaři.

3.8. Porovnání zkoumaných období

Jak můžeme pozorovat, ve všech zkoumaných obdobích **převažují odpůrci nad zastánci** legalizace eutanázie. Poměrově vždy zhruba 2:1. Ačkoliv se jedná o vcelku velké časové rozpětí, kdy docházelo k otevírání nových debat na toto téma ať už díky podaným návrhům zákonů či případům z domova i ze světa, postoj aktérů v mediálním prostoru zůstává téměř totožný.

Výraznější změnu pozoruji v prezentovaných argumentech a složení aktérů působících v mediálním prostoru. V první období se klade důraz především na **nedotknutelnost života** mezi zástupci odpůrců a na **svobodu volby** mezi zastánci. Jedná se dle mého názoru o prvotní otázku, které člověka při přemýšlení o možné legalizaci eutanázie napadnou. Výskyt právě těchto argumentů přisuzuji novosti této problematiky ve veřejné sféře. Pro společnost je tematika smrti jakýmsi tabu a nejedná se o běžnou diskusní oblast. Dalším důvodem může být i velké zapojení **laické veřejnosti** do debat ve veřejném prostoru, která argumentuje spíše se zapojením emocí než odborných informací. Tyto argumenty podporuje i fakt, že došlo teprve k prvnímu podání návrhu zákona, který nezachází do přílišných detailů. Sami navrhovatelé uznávají, že diskuse o eutanázii je teprve v začátcích a důležitější, než rozhodnout o její legalizaci je otevřít diskusi jak v politické, ale i veřejné sféře.

Ve druhém období přichází do popředí **zástupci hospicových hnutí** a s tím souvisejí i četné argumenty o **prosazování paliativní péče**. Důvodem může být volání o větší financování této oblasti a prosazování benefitů paliativní péče nad možnost legalizace eutanázie, která již jednou vláda nepřijala. Aktéři se tak pacientům i veřejnosti snaží nabídnout jiné, dle nich vhodnější řešení na konci života. Naproti tomu zastánci legalizace míří hlavně na **ukončení trápení pacienta** díky eutanázii, čím reagují na principy paliativní péče, která je dle nich nedůstojná.

Poslední období je velkou reakcí na situace v zahraničí, kde je již eutanázie legalizována a na narůstající počet tamních případů. Aktéři upozorňují na **riziko kluzkého svahu a zneužití**. Důvodem argumentů upozorňujících na reálná rizika může být již pokročilý a propracovanější návrh zákona, jež má doposud největší možnost na úspěch. Odpůrci se proto snaží hledat argumenty, které lze podpořit prováděnou praxí. Do čela se opět dostává veřejnost v čele se **zástupci víry**, kteří spíše, než na klasická náboženská přesvědčení argumentují právě kluzkým svahem.

Pro přehlednost počtu aktérů a jejich argumentů jsem sestavila následující tabulky, které tyto údaje sledují.

Tabulka 1: Argumenty laické veřejnosti

Aktér	Počet	Období	Počet	Postoj	Počet	Argument	Počet
Laická veřejnost	31	2007-2014	11	Proti	5	Právo na život	1
						Nedůstojnost	1
						Lékařská etika	1
						Zneužitelnost	2
						Kluzký svah	1
						Paliativní péče	1
		Pro	6	Právo na smrt	4		
				Vysvobození	1		
				Living will	2		
		2015-2018	6	Proti	4	Nedůstojnost	1
						Lékařská etika	2
						Kluzký svah	2
				Pro	2	Právo na smrt	2
						Vysvobození	1
						Důstojnost, Living will	1
2019-2020	14	Proti	8	Právo na život	1		
				Nedůstojnost	2		
				Lékařská etika	1		
				Zneužitelnost	2		
				Kluzký svah	4		
				Paliativní péče	1		
		Pro	6	Právo na smrt	5		
				Vysvobození	1		
Důstojnost	2						

Tabulka 2: Argumenty odborné veřejnosti

Aktér	Počet	Období	Počet	Postoj	Počet	Argument	Počet
Odborná veřejnost	45	2007-2014	10	Proti	9	Právo na život	1
						Nedůstojnost	2
						Lékařská etika	3
						Zneužitelnost	2
						Kluzký svah	3
						Paliativní péče	2
				Pro	1	Právo na smrt	1
		2015-2018	22	Proti	18	Právo na život	2
						Nedůstojnost	2
						Lékařská etika	6
						Zneužitelnost	3
						Kluzký svah	1
						Paliativní péče	8
				Pro	4	Právo na smrt	2
		Vysvobození	2				
		Důstojnost, Living will	1				
		2019-2020	13	Proti	12	Právo na život	2
						Lékařská etika	3
Zneužitelnost	5						
Kluzký svah	3						
Paliativní péče	3						
Pro	1	Právo na smrt	1				

Tabulka 3: Argumenty politické reprezentace

Aktér	Počet	Období	Počet	Postoj	Počet	Argument	Počet
Politická reprezentace	14	2007-2014	9	Proti	5	Právo na život	3
						Nedůstojnost	1
						Zneužitelnost	2
				Pro	4	Právo na smrt	2
						Vysvobození	1
						Living will	1
		2015-2018	2	Proti	2	Právo na život	1
						Paliativní péče	2
		2019-2020	3	Proti	1	-	-
						Pro	2
						Právo na smrt	2

3.9. Rozbor argumentů

Argumenty proti:

Nedotknutelnost života

Mezi nejčastější argument uváděný odpůrci patří **právo na život** dané Listinou základních práv a svobod. Spolu s ním je vyzdvihována **posvátnost a nedotknutelnost lidského života**. Stejně jako lidé nemůžou ovlivnit své narození, neměli by mít možnost ovlivnit ani svoji smrt. Lidský život má být považován za dar za jakýchkoliv okolností.

„Podle ministryně Stehlíkové samotný návrh odporuje mezinárodním úmluvám o lidských právech a také základnímu právu na život.“ (záznam č. 9, 2008)

„Nečekaně vysoká podpora eutanázie se dá vysvětlit naším strachem z nedůstojného a bolestivého umírání, obavami z utrpení, které těžké nemoci přinášejí nám i našim nejbližším. A přesto bychom si měli uvědomovat pokoru před nedotknutelností života v jakékoliv jeho fázi.“ (záznam č. 15, 2009)

Nedůstojné, nemorální

Dále odpůrci kritizují označení eutanázie jako důstojné smrti. Dle nich se jedná o **nedůstojnou a také nemorální formu umírání**. Kritizován je i samotný název Zákona o důstojné smrti. Samotné provedení eutanázie je pak hodnoceno jako nemorální čin, ke kterému by dle nich nemělo docházet ani v případě její legalizace.

„I kdyby se zákony změnila a kdyby toto právo bylo uznáno za legální, stejně by zůstala eutanázie nemorální. Morálka není závislá na aktuálním právním pořádku a na většinovém mínění.“ (záznam č. 22, 2012)

„Návrh zákona byl z mnoha důvodů odsouzen, mimo jiné Etickou komisí ministerstva zdravotnictví. A mimo jiné i proto, že se zákon nazývá „zákonem o důstojné smrti“, ale řeč je o eutanázii, kteréžto slovo se ovšem v dokumentu neobjevuje. Pokud je pouze eutanázie, tedy zabití pacienta lékařem, důstojná smrt, znamená to, že nelze zemřít důstojně a přirozeně doma, v hospicovém zařízení nebo v nemocnici? Proč by pouze eutanázie měla být důstojnou smrtí?“ (záznam č. 16, 2017)

Lékařská etika

S morálkou přichází i ohled na **lékařskou etiku**. Odpůrci tvrdí, že provádění eutanázie je pro zdravotnické pracovníky neetické a jedná se o **porušení Hippokratovy přísahy**. Ta lékaři zakazuje podat pacientovy smrtící prostředek, a to i v případě, že by o to byl kýmkoliv požádán. Odpůrci též upozorňují na riziko pokřiveného vnímání lékařské profese veřejností a narušení důvěry mezi lékaři a pacienty.

„Nemohu se ubránit dojmu, že propůjčíme-li se jako lékařský stav k vykonávání eutanázie, ulpí špína na všech. A to neříkám z toho důvodu, že se chci morálně vyvyšovat nad kohokoliv, ale z toho důvodu, že bude-li jakýkoliv lékař z titulu lékaře vykonávat byť legální eutanázii, navždy ztratíme důvěru pacientů všichni do jednoho a v případě reálné hrozby zneužívání nám tato „pravomoc zabíjet“ zůstane.“ (záznam č. 11, 2019)

„Mne ale nejvíc zaráží, že lékař, který složil Hippokratovu přísahu, dokáže – za peníze – zabít člověka. Býti lékařem, to přece vždy bylo posláním a lékař vždy bojoval za záchranu života až do posledního dechu.“ (záznam č. 26, 2018)

Zneužitelnost, ovlivnitelnost pacienta

Velice významným argumentem je **možnost zneužitelnosti** eutanázie. Aktéři uvádějí možnou zneužitelnost jak ze strany lékařů a systému, ale i rodiny pacienta. I přes to, že se aktéři pohybují na tenkém ledu, občas se objeví argumentace s ohledem na ekonomickou výhodnost provádění eutanázie. Dle nich může být zneužita lékaři či nemocnicemi, kteří se za účelem uvolnění kapacit a ekonomické výhodnosti rozhodnou pro preferování eutanázie. Druhou, stejně citlivou argumentací je možnost zneužití ze strany rodiny pacienta, která usiluje např. o získání majetku.

„Kde je záruka, že se za 100 let nebudeme jako lidstvo zbavovat ekonomicky neaktivních jedinců a již schválená aktivní eutanázie se stane „elegantním řešením problému“?“ (záznam č. 11, 2019)

„Stejně jako nebudu ostrý nůž dávat do rukou malému dítěti, není vhodné dát „do rukou“ právo na eutanázii společnosti, která není na dostatečném stupni vývoje po stránce duchovní, kulturní a materiální, protože riziko zneužití je obrovské. Žádný sebelepší kontrolní systém nezabrání tisícům starých lidí, aby neměli pocit, že už na život nemají

právo, protože jsou pro společnost příliš drazí a nároční. Nezabrání psychologickému nátlaku v řadě rodin a troufám si tvrdit, že i v některých zdravotnických zařízeních.“ (záznam č. 13, 2019)

„Riziko zneužití eutanázie by bylo obrovské. Dovedu si představit příbuzné, kteří by svého dědečka či babičku již dokázali přesvědčit, aby tito staří a nemocní lidé „dobrovolně“ žádali lékaře o smrt.“ (záznam č. 21, 2018)

Kluzký svah

Dalším populárním argumentem odpůrců je **riziko normalizace eutanázie a vznik kluzkého svahu**. Aktéři se bojí, že se dostaneme do stavu, který je možné pozorovat i v zahraničí, kde je eutanázie legalizována. O eutanázii tam žádají lidé i z jiných důvodů, než kvůli utrpení a nevyléčitelné nemoci. Žadatelé jsou často v zoufalé psychické situaci, kterou lze však dle odpůrců legalizace řešit jinými méně drastickými způsoby. Za výroky z této kategorie mluví následující citace.

„Zkušenost zemí, kde k této legalizaci došlo, však říká něco jiného. O usmrcení tam žádají i jiní lidé, než ti, na jejichž osud poukazovali propagátoři eutanázie, jsou to dokonce většinou jiní lidé. Přibývá tam těch, na něž dolehla opuštěnost a bezmoc stáří, dokonce i těch, kteří se jí zatím pouze obávají. Holandský právní řád definuje eutanázii jako zákrok vyžádaný. Přesto jsou tam usmrcováni ti, kdo o to nežádali. Například lidé těžce demenční a zákon to dovoluje. Zkrátka uvažujeme-li o legalizaci eutanázie, ptejme se též, co to udělá s lidmi, s laiky, lékaři a se společností, co můžeme očekávat? Nejspíše to, že zákrok, který byl původně zamýšlen jako mimořádný, se stane rutinním. Přestaneme si lámat hlavu co dělat, aby se staří lidé necítili zoufale osamělí, protože budeme mít po ruce eutanázii.“ (záznam č. 3, 2007)

Prosazování paliativní péče

Mnoho odpůrců především z řad zástupců hospicové péče propaguje **benefity moderní paliativní péče**. Vyzdvihují, že tímto způsobem se dají řešit nejen fyzické, ale hlavně psychické útrapy pacientů, jež jsou často tím největším důvodem k hledání krajního řešení v podobě využití eutanázie. Konec života strávený v hospici hodnotí jako důstojný a poklidný. Hospicová hnutí nabízejí pomoc nejen pacientům, ale i jejich rodinám, a to díky zapojení celé řady odporníků. Součástí výroků je často i apel na nutnost většího financování

paliativní medicíny, větší kvalifikovanost mediků a celkově posunutí této oblasti na kvalitnější úroveň.

„Kubek několikrát zdůraznil, že nechce v žádném případě propagovat eutanázii. „Volání po eutanázii je důsledkem nedostatečné tišící léčby,“ vysvětlil. Právě léčbu paliativní, tedy zmírňování bolesti, by chtěl výrazně zlepšit.“ (záznam č. 17, 2010)

„Zjišťujeme, že podstatná většina lidí, kteří mají zájem o paliativní péči, přicházejí v okamžiku, kdy chtějí co nejdříve zemřít. Díky péči se ale kvalita jejich života natolik zlepší, že chtějí žít déle. Nyní bychom tedy měli naši energii zaměřit na to, co pomůže většině lidí – měli by mít přístup ke kvalitní paliativní péči.“ (záznam č. 8, 2016)

„A pokud si někdo myslí, že eutanázie je řešení, pojďte, navštívíme spolu hospic. Jak říká MUDr. Svatošová, po jeho návštěvě je proměna každého jistá.“ (záznam č. 1, 2015)

Argumenty pro:

Svoboda, právo na život i smrt

Nejčastějším argumentem zastánců eutanázie je apel na **svobodné rozhodnutí člověka** ukončit svůj život. Aktéři každému člověku přisuzují právo rozhodnout o tom, jak a kdy jejich život skončí. Každý má zaručené právo na život, proto by každý měl mít i **právo na smrt**.

„Ukončit svůj život považuji za výsostně individuální právo člověka. Každého z nás. Jedno z práv, do kterého nemá, co kdo kecat, natož politici a stát.“ (záznam č. 28, 2014)

„Eutanázie je v podstatě základní lidské právo, každý dospělý a svéprávný člověk je pánem svého života,“ (záznam č. 5, 2019)

„Jsem nezvratně přesvědčen, že právo na důstojný odchod ze života by mělo patřit k základním lidským právům.“ (záznam č. 19, 2019)

Ukončení utrpení

Dalším silným argumentem je vyzdvihování eutanázie jako nejvhodnějšího způsobu k rychlému **ukončení pacientova utrpení**. Mnoho nemocných v konečných fázích nemoci trpí bolestmi a doufají v úlevu, dle zastánců v podobě eutanázie. Často považují

prodlužování života za nehumánní a požadují pro pacienty možnost vysvobození z kolotoče čekání na smrt.

„Smrt znamenala pro mne a pro mé blízké neuvěřitelnou ránu, ale pro dědu? Pro něj to bylo osvobození.“ (záznam č. 4, 2007)

„Vedle tchyně umírala starší žena a ta prosila lékaře o smrt, pak i manžela a stejně si to musela protrpět až do konce.“ (záznam č. 23, 2012)

„Každý si jistě dokáže představit situaci, v níž je smrt spíš vysvobozením. Je umělé prodlužování utrpení výrazem úcty k životu? Není to spíš výraz neúcty k životu trpícího, kterému upíráme pomoc, abychom si zachovali "čisté svědomí"?“ (záznam č. 26, 2014)

„Když člověk například v bolestech takzvaně „čeká na smrt“ a eutanazie pro něj znamená ukončení trápení a přeje si to, nebránil bych mu.“ (záznam č. 13, 2016)

Důstojnost, Living will

V mnoha výrocích aktérů se objevuje i **požadavek na důstojnou smrt**, kterou má právě ta pomocí eutanázie být. Autoři ji často porovnávají se sebevraždou, která bývá tou krajní možností zoufalých pacientů. V tom případě se však dle nich o důstojnou smrt nejedná. Stejně tak není důstojné pomalu umírat za pomoci paliativní péče a užívání tlumících prostředků.

S pojmem důstojnost se často objevuje i **právo na sepsání Living will** (Dříve vysloveného přání), která má právě onen důstojný odchod ze světa zaručit již s předstihem.

„Je to lepší než sebevražda. Zdá se mi lidštější umřít doma v posteli než skočit pod vlak, nebo se několik let trápit a každý den se budít s většími bolestmi nejenom na těle, ale postupně i na duši a čekat na milostivou smrt, která ukončí naše trápení.“ (záznam č.1, 2007)

„Člověk by měl mít právo sepsat prohlášení, že v případě dlouhodobé nebo trvalé ztráty vědomí a závislosti na přístrojích si přeje být důstojně zbaven života.“ (záznam č. 25, 2014)

„V různých průzkumech se dotázaní bojí právě tohoto utrpení, ale ještě více než bolesti se pacienti obávají ztráty důstojnosti. Naštěstí náš právní řád má již institut „dříve vysloveného

prání“ , podle kterého nemocný může předem vyloučit z diagnosticko-léčebného postupu například to, co by snižovalo jeho důstojnost, co by si nepřál, aby mu bylo provedeno.“ (záznam č. 5, 2015)

Ostatní:

Z řad především laické veřejnosti se vznesl názor, kdy je člověk přirovnáván ke zvířeti, respektive jsou srovnávány jejich práva na možnost ukončení trápení. Aktéři argumentují, že i **zvíře má právo na utracení** v případě bolesti či neléčitelné vážné nemoci, proč by tedy stejnou možnost neměli mít i lidé.

„V podobné situaci třeba pes či kuň (tedy zvíře) má nárok na humánní ránu z milosti – tedy injekci od veterináře.“ (záznam č. 27, 2020)

Ve veřejné diskusi se párkrát objevilo i vyjádření, že eutanázie je i přes její nelegálnost v České republice **prováděna**. „Eutanázie je u nás zakázaná, ale stejně se praktikuje. Sami lékaři připouštějí, že se u nás provádí. Ovšem u těch, co mají buď známého lékaře, nebo sami v tomto oboru pracují.“ (záznam č. 23, 2012)

„Přesto provádí eutanázii osvědčení lékaři po celou dobu existence této profese. Děje se to v každé nemocnici. A kdo tvrdí, že ne, nevidí si na špičku nosu. Podávání více léků skrze automatickou pumpu s morfinem, aby se člověk už neprobral a nic necítil. A trochu přidat, protože o žádné kvalitě života nemůže být řeč.“ (záznam č. 28, 2014)

Zastánci eutanázie ve svých výročích často vyvracejí argumenty svých protivníků. Jedním z nich je **popření zneužitelnosti** eutanázie jako relevantního argumentu. Uvádějí, že zneužít se dá cokoli a záleží jen na lidech, jak budou s tímto nástrojem nakládat. „*Myšlenka zneužití eutanázie, mnohými zdůrazňovaná, nemůže být podle mého názoru důvodem jejího zákazu. Vše, co lidský duch vymyslel, bylo také zneužito. Počínaje kuchyňským nožem a konče atomovou energií. Vždy bude rozhodující morálka konajícího, resp. konajících. Striktní zákaz těžko vyřeší užití nože či atomové energie...“ (záznam č. 5, 2015)*

3.10. Výskyt emocí

Dle mé analýzy se určitá emociální vyjádření vyskytla **ve 44 člancích**, tedy skoro v polovině z jejich celkového počtu. Emoce se nejčastěji objevily ve výročích individuálních aktérů.

Jednalo se o vyjádření názoru aktéra např. „*Návrh neprošel. Ale je tak pitomý, a tak nechutný, že má velkou naději, že jednou projde.*“ (záznam č.14, 2008) či „*Já chci tu poslední tečku hezky nadizajnovat dle své vůle.*“ (záznam č. 10, 2019) nebo o snahu ovlivnit svým výrokem názory ostatních: „*Chceme, aby naši blízcí trpěli víc, než je nutné?*“, „*Vy byste se chtěli dívat na utrpení svých nejbližších?*“ (záznam č.1, 2007). Dalším příkladem byly přímo příběhy pacientů, kteří zvažují vycestovat za účelem eutanázie i jejich rodin, které sdílely své pocity.

Emocionální vyjádření často prezentují i představitelé hospicové a paliativní péče, kteří mají mnoho citlivých zkušeností se závěrem života a umíráním pacientů. V článkách jsou obsaženy konkrétní případy, často za účelem demonstrace benefitů paliativní péče a přesvědčení o jejím prosazování.

Články obsahující emoce byly často plné subjektivních vyjádření, citově zabarvených slov a srdcervoucích příběhů. Myslím si, že je správné, že se v mediálním diskurzu objevují jak články tohoto typu, tak i ty čistě citově nezabarvené a informační. Obě skupiny jsou tak vyrovnané a na čtenáře tak působí po všech stránkách.

3.11. Zmínky o paliativní péči

Jelikož je paliativní péče silně spjata s legalizací eutanázie, očekává se její výskyt i ve veřejné diskusi o eutanázii. Paliativní péči zmiňuje **43 zdrojů**, což je skoro polovina. Skoro všichni aktéři ji zmiňují jako dobré řešení, ne u všech je však tím hlavním argumentem. Někteří z aktérů jsou tvrdě proti eutanázii a jediné správné řešení je dle nich paliativní péče. Jiní možnost legalizace eutanázie považují za variantu, ale až potom, co se paliativní péče v naší zemi dostane na vysokou úroveň. Apelují na nutnost většího financování této oblasti.

Výčet názorů dokládají následující citace: „*Veřejně prohlašuji, že eutanázie je zlo. Společnost ji nepotřebuje. Potřebuje kvalitní hospicovou péči o těžce nemocné.*“ (záznam č. 3, 2019)

„*V hospicích ještě jediný pacient nepožádal o eutanazii,*“ (záznam č. 9, 2008)

„*Anebo víte co, pojďme na legalizaci úplně zapomenout a bavme se jen o zlepšení paliativní péče.*“ (záznam č. 11, 2019)

„A pokud si někdo myslí, že eutanázie je řešení, pojďte, navštívíme spolu hospic.“ (záznam č. 1, 2015)

3.12. Současná diskuse

Jak vyplývá z analýzy zapojených aktérů, diskuse ohledně legalizace eutanázie je v České republice vedena především mezi odbornou a laickou veřejností. Ta odborná je z převažující většiny zastoupena lékaři, ta laická individuálními aktéry, jejichž názory jsou zkoumány v rámci výzkumů veřejného mínění.

Odborná veřejnost

Česká lékařská komora se oficiálně staví proti legalizaci eutanázie. Tuto skutečnost však nepodporuje anketa pořádaná psychologem Radkem Ptáčkem z roku 2019, která zkoumala postoj českých lékařů k eutanázii. Výsledky tvrdí, že s eutanázií souhlasí 55 % lékařů a dokonce 70 % zdravotních sester. Výzkum je autorem označován za „nejrozsáhlejší průzkum k tématu eutanázie“, avšak odpůrci popírají jeho věrohodnost a reprezentativnost (Hospodářské noviny, 2019).

Jednou ze známých současných odpůrkyň legalizace eutanázie je lékařka Marta Munzarová. Ve svých dílech prezentuje nesouhlasný názor na celkový přístup dnešní medicíny, kdy se s člověkem jedná podle daných vědeckých postupů bez přihlédnutí např. k psychickému rozpoložení. Z tohoto důvodu prosazuje výhody paliativní péče, kde je zajištěn důstojnější odchod než pomocí eutanázie, s přihlédnutím ke všem dimenzím pacienta (Munzarová, 2006).

Autorka Helena Haškovcová se věnuje lékařské etice a též se staví proti eutanázii. Ve svém díle *Thanatologie: Nauka o umírání a smrti* prezentuje své hlavní argumenty proti legalizaci. Uvádí, že i v případě pacienta, který se zdá být nevléčitelně nemocný, může dojít v průběhu času ke změně anamnézy. Dále upozorňuje na možné narušení vztahu mezi lékařem a pacientem a také celkové důvěry společnosti k lékařství. Tvrdí, že většina příznivců legalizace eutanázie se nikdy nedostala do blízkosti umírajícího, ani nemá vlastní zkušenost s vážnější chorobou, proto se nemohou vcítit do role lékaře, který by měl eutanázii vykonat (Haškovcová, 2007).

Veřejné mínění

Nejvýznamněji se výzkumu veřejného mínění na téma eutanázie věnovala organizace Cesta domů ve spolupráci s výzkumnou agenturou STEM/MARK. Výzkum s názvem Umírání a péče o nevyléčitelně nemocné byl zrealizován již třikrát, a to v letech 2011, 2013 a 2015. Respondenti byli rozděleni do dvou cílových skupin – laická veřejnost ve věku 15 let a více a lékaři reprezentující odbornou praxi. Výsledky ukazují, že pro českou společnost je téma umírání stále velké tabu. Také pojem paliativní péče je pro veřejnost velkou neznámou. Celých 79 % respondentů neví, co si pod paliativní péčí představit. Respondenti se však z většiny shodují, že pacienti by měli mít větší kompetence v rozhodování o péči v závěru života a většina z nich má o preferovaném způsobu péče jasnou představu. 78 % respondentů si přeje zemřít v domácím prostředí. Ideální představa o smrti je rychlá a bezbolestná, respondenti nechtějí být v závěru života na obtíž (Cesta domů, 2015).

Aktuálnější výzkum provedlo v roce 2019 Centrum pro veřejného mínění výzkum s názvem Veřejné mínění o interrupci, eutanazii a prostituci. Dle něj souhlasí s legalizací eutanázie zhruba dvě třetiny českých občanů (66 %). Podíl zastánců zůstává zhruba totožný již od roku 2011 (CVVM, 2019).

3.13. Aktuální případ

Na závěr analýzy jsem se rozhodla přidat i velice aktuální případ nevyléčitelně nemocného muže, který podstoupil eutanázii ve Švýcarsku. Ačkoliv následující případ přesahuje mou vymezené časové období, považuji ho za důkaz, že diskuse o eutanázii je neustále živá a do budoucna vyžaduje ještě mnoho pozornosti. Může těž posloužit jako podklad pro případnou následující analýzu v návaznosti na moji bakalářskou práci.

Případ se týká Martina Přecechtěla (37 let), kterému byla diagnostikována nemoc zvaná ALS neboli amyotrofická laterální skleróza. Kvůli této nemoci přišel postupně o možnost pohybu, byl upoután na invalidní vozík a následně i přestal mluvit. Z důvodu velmi rychlého zhoršování této nemoci mu lékaři předpověděli pouze 2 až 5 let života.

Rozhodl se pro rychlejší ukončení trápení především kvůli své rodině. V rozhovorech uváděl, že nechtěl, aby ho jeho děti viděly postupně umírat. Jednalo se o asistovanou sebevraždu, kdy měl pacient smrtící látku vypít sám. Z důvodu nemožnosti vykonat tento

úkon mu byla látka nakonec aplikována nitrožilně, musel však zmáčknout tlačítko (Aktuálně, 2021).

Medializace příběhu vyvolala vlnu reakcí v rámci společenských debat. Opět se najdou zarytí kritici, ale i podporovatelé, či další pacienti, kteří mohou tento proces považovat za inspirující. Otázkou však zůstává, zda příběh a jemu podobné vyvolají rozsáhlejší debatu i v politické sféře, která vyústí ve vypracování dalšího návrhu zákona o legalizaci eutanázie v České republice.

Závěr

Otázkou není pouze to, zda eutanázie – ano či ne? Důležité je pochopit náplň pojmu a historii, která je s eutanázií spjata. Eutanázie a její jednotlivé formy jsou vysvětlovány a chápány různě nejen v průběhu času, ale i mezi různými profesemi. I toto je jeden z důvodů, proč se postoje k její možné legalizaci různí. Ačkoliv se může zdát, že například lékaři jsou striktně proti, najdou se mezi nimi i její zastánci. Ani jiné skupiny aktérů nemají vždy homogenní stanoviska.

Stanovisko vlády však zůstává i po třetím návrhu zákona o eutanázii negativní. Většina veřejnosti je dle výzkumů veřejného mínění pro legalizaci. Tomu však neodpovídá složení argumentů v mediálním prostoru, kde po celé sledované období převažují argumenty odpůrců legalizace. Zjevným důvodem je převládající počet aktérů z oblasti odborné veřejnosti, kteří legalizaci povětšinou odmítají. Samotné argumenty jsou obsahově stále totožné během období se však mění intenzita jejich používání v závislosti na okolnostech a síle hlasu aktérů.

Společně s eutanázií můžeme v mediálním prostoru sledovat i výskyt zmínek o paliativní péči. Její principy prosazují zajištění komfortu pro pacienta i jeho rodinu na konci jeho života namísto, dle jejich propagátorů, kruté eutanázie. Bylo dokázáno, že povědomí o paliativní péči není uspokojující. Cílem zastánců je tedy představit veřejnosti paliativní medicínu jako vhodné východisko při rozhodování, zda legalizovat eutanázii. Důraz je též kladen na její větší financování, protože dříve, než je možné legalizovat eutanázii, je nutné posunout paliativní péči na tu nejkvalitnější úroveň.

Smrt je tu s námi odnepaměti. Faktem zůstává, že čeká na každého z nás. Postupem času se však mění pohled na ni. Diskuse na toto téma pomalu přestávají být pro veřejnost tabu. Ať už bude jednoho dne legalizována či ne, důležité je rozvíjet a podněcovat diskuse jak mezi politickými představiteli, tak i odbornou a laickou veřejností. Možností, jak rozvášnit debatu je mnoho. V politických kruzích jsou to návrhy zákonů, mezi odborníky například rozborů praxí ze zahraničí. Laická veřejnost je s tématem seznamována především skrz média, výroky politických reprezentantů či odborníků, pomocí dojemných příběhů rodin pacientů, kteří se rozhodli zemřít. Je na každém z nás, jaký názor si na tuto problematiku vytvoří, důležité je však, aby diskuse o eutanázii ožila.

Zdroje

Odborná literatura

AMÉRY, Jean. Vztáhnou na sebe ruku. Rozprava o dobrovolné smrti. Praha: Prostor, 2010.

BARTŮŇEK, Petr; PTÁČEK, Radek. Eutanázie pro a proti. Grada, 2012.

BONHOEFFER, Dietrich. Etika. Praha: Kalich, 2004.

ČERNÝ, David et al. Eutanazie – ano či ne? Aktuální medicínské, filozofické a právní aspekty. Praha: AVČR, 2015. Dostupné z:
<https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/04/a27fb1cb670407b95dd2a14a2d699c1cdf9c1499.pdf>.

ČERNÝ, David. Co je pasivní eutanázie? Zdravotnické právo [online]. 2014. Dostupné z:
<https://zdravotnickepravo.info/co-je-pasivni-eutanazie/>.

DOLEŽAL, Tomáš. Rozhodování na konci života – kdo může rozhodovat. Pár úvah. In: Zdravotnické právo [online]. 2020. Dostupné z:
<https://zdravotnickepravo.info/rozhodovani-na-konci-zivota-kdo-muze-rozhodovat-par-uvah/>.

DURKHEIM, Émile. Suicide: A study in Sociology. Snowball Publishing, 2012.

DURNOVÁ, Anna. The Politics of Intimacy: Rethinking the End-of-Life Controversy. The University of Michigan Press, 2018.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Thanatologie: nauka o umírání a smrti. 2., přepr. vyd. Praha: Galén, 2007.

KUŘE, Josef. Co je eutanázie: Studie k pojmu dobré smrti. Academia, 2018.

LANDSBERG, Paul Ludwig. Zkušenost smrti. Praha: Vyšehrad, 2004.

MASARYK, Tomáš Garrigue. Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002.

MUNZAROVÁ, Marta. Co mluví i dnes proti eutanazii. Zdravot. právo v praxi, 2006.

MUNZAROVÁ, Marta. Eutanazie, nebo paliativní péče? Grada Publishing as, 2005.

VORLÍČEK, Jiří; ADAM, Zdeněk; POSPÍŠILOVÁ, Yvona a kol. Paliativní medicína. Praha: Grada Publishing, spol. s. r. o., 1998.

Internetové zdroje

"Nechtěl, aby děti viděly, jak trpí." Čech podstoupil asistovanou sebevraždu. In: Aktuálně [online]. 2021. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/cech-bojoval-s-nevylecitelnou-nemoci-ve-svycarsku-podstoupil/r~150c8d00db1a11ebbc3f0cc47ab5f122/>.

CVVM. Veřejné mínění o interrupci, eutanazii a prostituci [online]. 2019. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4954/f9/ov190617.pdf

PM ČLS JEP. Paliativní medicína. Paliativní medicína [online]. 2016. Dostupné z: <https://www.paliativnimedicina.cz/paliativni-medicina/>.

Návrh poslanců Jiřího Zlatušky, Radka Vondráčka, Kristýny Zeliénkové, Petra Adama, Pavla Čiháka a Vojtěcha Adama na vydání zákona o důstojné smrti ze dne 26. 5. 2016. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Sněmovní tisk 820/0, část č. 1/2. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=820&ct1=0#prilohy>.

Návrh senátorky Václavy Domšové senátního návrhu zákona o důstojné smrti ze dne 14. 7. 2008. Senát Parlamentu České republiky [online]. Senátní tisk č. 303. Dostupné z: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369.

Návrh zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii v roce 2020. In: Piráti [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/assets/pdf/z-o-eutanazii.pdf>.

Nejnovější data o postojích veřejnosti a zdravotníků k umírání a smrti. In: Umírání [online]. 2015. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/data#ke-stazeni>.

PERGLER, Tomáš. Poslanci budou rozhodovat o eutanazii. S jejím uzákoněním souhlasí 66 procent Čechů, ukázal průzkum CVVM In: Hospodářské noviny [online]. 2019. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66651480-poslanci-budou-rozhodovat-o-eutanazii-s-jejim-uzakonenim-souhlasí-66-procent-cechu-ukazal-pruzkum-cvvm>.

Stanovisko vlády k návrhu poslanců Jiřího Zlatušky, Radka Vondráčka, Kristýny Zeliénkové, Petra Adama, Pavla Čiháka a Vojtěcha Adama na vydání zákona o důstojné smrti. In: PSP [online]. 2016. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tisky.sqw?O=7&T=820>.

Stanovisko vlády k návrhu poslanců Věry Procházkové, Lukáše Bartoně a dalších na vydání zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii. In: PSP [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.psp.cz/en/sqw/tisky.sqw?O=8&T=924>. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách. MPSV [online]. 2011. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_372_2011.

Zákon o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii. Důvodová zpráva. In: Piráti [online]. 30-06-2020. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/assets/pdf/eutanazie-duvodova-zprava.pdf>.

Závěrečná zpráva Dříve vyslovené přání. Cesta domů a STEM/MARK. [online]. 2015. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/sites/default/files/custom-files/cesta-domu-zprava-umirani-a-pece-o-nevylecitelne-nemocne-2015.pdf>.

Přílohy

Příloha 1 Projekt bakalářské práce

Projekt bakalářské práce

Jméno a příjmení studujícího: Klára Žáková

Předpokládaný název práce: Proměna veřejného diskurzu o eutanázii mezi lety 2008 a 2020

Klíčová slova: Eutanázie, asistovaná sebevražda, aktivní a pasivní eutanázie, paliativní péče, legalizace eutanázie, zákon o eutanázii, diskurzivní analýza

Vedoucí práce: Mgr. Anna Tučková

Jméno vedoucího bakalářského semináře, do kterého se chce studující hlásit (předběžně):

Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

Námět práce

Bakalářská práce na téma Proměna veřejného diskurzu o eutanázii mezi lety 2008 a 2020 si klade za cíl představit vývoj a aktuální situaci ohledně vnímání eutanázie a její legalizace v České republice. Jelikož je otázka legalizace eutanázie stále probírané a nedořešené téma jak v politické, tak i ve veřejné sféře, jejím zkoumáním se zabývalo již mnoho autorů. Práce však pokryly časové období od data prvního návrhu v roce 2008 pouze do dalšího návrhu z roku 2016. V mojí bakalářské práci bude zahrnut i poslední návrh zákona z roku 2020, který je tím nejaktuálnějším a přináší nové úpravy a názory laické i odborné veřejnosti. Práce bude rozdělena na dvě části – teoretickou a analytickou.

Součástí teoretické úvodní části práce bude představení samotného pojmu eutanázie, jeho původ a obsah. Dále pojmy související, jako např. asistovaná sebevražda a aktivní a pasivní eutanázie, jejichž vysvětlení je důležité pro úplné pochopení této problematiky. Mnoho argumentů pro i proti její legalizaci je založeno právě na rozdílném výkladu jednotlivých pojmů, proto je důležité provést jejich výklad ještě před samotnou analýzou. K získání teoretických poznatků bude sloužit rešerše českých i zahraničních publikací a odborných článků. Jelikož je legalizace eutanázie stále velice spornou otázkou, má svoje zaryté příznivce i odpůrce. Součástí práce bude proto i představení hlavních prezentovaných argumentů obou stran. Jedním z nich je i prosazování paliativní péče. Odpůrci legalizace eutanázie vyzdvihují její mnohé benefity, jako např. poskytnutí potřebné péče díky zapojení

širokého spektra odborníků, či zajištění vysokého komfortu po celou dobu pro pacienta i jeho rodinu. V České republice existuje mnoho organizací i iniciativ, kteří paliativní péči poskytují, či prosazují. Jedná se například o Centrum paliativní péče, jež je vůbec první institucí v ČR, která ve velké míře podporuje rozvoj paliativní péče. Jako další příklad je organizace Cesty domů, kteří poskytují odborné služby umírajícím a jejich blízkým. Hospicová hnutí všeobecně preferují paliativní péči a bojují proti legalizaci eutanázie.

V rámci analytické části práce provedu kvalitativní výzkum pomocí diskurzivní analýzy se zaměřením na proces legalizace eutanázie v České republice a její mediální obraz. K vyhledávání publikovaných článků a výroků aktérů bude využit především mediální archiv Newton Media, který umožní prozkoumat mediální prostředí v České republice v určeném časovém rozmezí. Analýza se zaměří na zásadní fáze v podobě jednotlivých návrhů zákona o legalizaci eutanázie. První návrh byl uveden v roce 2008, další v roce 2016 a v létě roku 2020 zatím poslední. Všechny návrhy o legalizaci eutanázie byly však odmítnuty. Během tohoto časového úseku se související politická rozhodnutí odrážela i v mediálním prostoru. Svá vyjádření prezentovali jak odborníci (např. lékaři, sociální pracovníci), tak i laická veřejnost. Středem zájmu mé analýzy je především celková proměna veřejného mínění časově ohraničená právě těmito lety, kdy byly prezentovány návrhy zákony, ale žádný z nich zatím nebyl přijat. První výzkumnou otázkou je tedy *Jak se proměnil veřejný diskurz mezi lety 2008 a 2020, kdy byly podávány jednotlivé návrhy na legalizaci eutanázie?* Jejím cílem je zkoumat to, proč se téma eutanázie v diskurzu mezi roky 2008 a 2020 vůbec objevilo a do jaké míry došlo k jeho proměně. Dále se analýza zaměří na již zmiňovanou paliativní péči, kterou mnozí aktéři vyzdvihují nad možností legalizovat eutanázii. Druhá výzkumná otázka se tedy týká konkrétně vstupu paliativní péče do veřejného diskurzu a zní: *Jakým způsobem veřejný diskurz o eutanázii ovlivňuje zavádění paliativní péče v ČR?* Tato otázka sleduje vliv aktérů na vývoj situace ohledně paliativní péče a její proměny. V rámci analýzy mediálního prostoru dojde k výběru článků, které se týkají právě této tematiky, jejichž prostřednictvím se práce snaží zodpovědět položené výzkumné otázky.

Předpokládané metody zpracování

Teoretickou částí práce bude výklad pojmů a představení argumentů pro a proti za pomoci rešerše publikací a odporných článků.

Analytickou částí práce bude kvalitativní výzkum, kdy provedu diskurzivní analýzu o legalizaci eutanázie v České republice. Bude zaměřen na proměnu přístupů během let 2008-2020, kdy docházelo k návrhům zákona o legalizaci a jejich následnému nepřijetí. Analýza se zaměří na mediální obraz této situace, aktéry, kteří do této problematiky vstupují a jejich postoje. Primárním zdrojem bude mediální archiv Newton Media, který pomůže zmapovat mediální prostor ohledně této tematiky v České republice.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Jedná se o teoretickou práci, do jejíž výzkumu nebudou vstupovat respondenti. Téma eutanázie je však velmi citlivé, kladu proto důraz na vhodnou volbu použitých termínů a správné interpretace výroků.

Orientační seznam literatury

BARTŮŇEK, Petr; PTÁČEK, Radek. Eutanázie pro a proti. Grada, 2012.

ČERNÝ, David; DOLEŽAL, Adam; HŘÍBEK, Tomáš; PAFKO, Pavel; SLÁMA, Ondřej; ŠEVČÍK, Pavel. Eutanazie - ano, či ne?: aktuální medicínské, filozofické a právní perspektivy. Praha: Středisko společenských činností AV ČR, v.v.i. pro Kancelář Akademie věd ČR, 2015, 36 s. Strategie AV21. Dostupné z: <https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/04/a27fb1cb670407b95dd2a14a2d699c1cdf9c1499.pdf>

DURNOVÁ, Anna. The Politics of Intimacy: Rethinking the End-of-Life Controversy. The University of Michigan Press, 2018.

Eutanázie. Fenomén. In: Televize Seznam [dokumentární pořad]. Televize Seznam. 06-03-2014. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/video/fenomen/eutanazie-173667>.

Koncepce paliativní péče v ČR: pracovní materiál k odborné a veřejné diskusi. Kolektiv autorů. Hospicové občanské sdružení Cesta domů, 2004.

KREJČÍKOVÁ, Helena. Je návrh zákona o důstojné smrti důstojný?. Zdravotnické právo a bioetika [online]. Ústav státu a práva, v. v. i., publikováno 06-06-2016. Dostupné z: https://zdravotnickepravo.info/je-navrh-zakona-o-dustojne-smrtidustojny/#_ftnref2

KUŘE, Josef. Co je eutanázie: Studie k pojmu dobré smrti. Academia, 2018.

LOUČKA, Martin. Eutanázie – Víme, o čem mluvíme?. Cesta domů, 2016, 56 s.

LOUČKA, Martin; HOUSKA, Adam. Expertní stanovisko k návrhu zákona o důstojné smrti: Navrhovaný zákon o eutanázii je ohrožením pro pacienty v těžké životní situaci. Centrum paliativní péče [online]. Centrum paliativní péče, z. ú., publikováno 08-06-2016. Dostupné z: <https://paliativnicentrum.cz/sites/default/files/soubory/tz-eutanaziecentrum-paliativni-pece.pdf>

MUNZAROVÁ, Marta. Co mluví i dnes proti eutanázii. Zdravot. právo v praxi, 2006.

MUNZAROVÁ, Marta. Eutanazie, nebo paliativní péče?. Grada Publishing as, 2005.

Návrh poslanců Jiřího Zlatušky, Radka Vondráčka, Kristýny Zelenkové, Petra Adama, Pavla Čiháka a Vojtěcha Adama na vydání zákona o důstojné smrti ze dne 26. 5. 2016. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Sněmovní tisk 820/0, část č. 1/2. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=820&ct1=0#prilohy>

Návrh senátorky Václavy Domšové senátního návrhu zákona o důstojné smrti ze dne 14. 7. 2008. Senát Parlamentu České republiky [online]. Senátní tisk č. 303. Dostupné z: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369

Návrh zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii v roce 2020. In: Piráti [online]. 30-06-2020. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/assets/pdf/z-o-eutanazii.pdf>.

PAYNEOVÁ, Sheila; SEYMOUROVÁ, Jaene; INGLETONOVÁ, Christiane. Principy a praxe paliativní péče. Společnost pro odbornou literaturu, 2007.

SLÁMA, Ondřej; KABELKA, Ladislav; VORLÍČEK, Jiří. Paliativní medicína pro praxi. Galén, 2007.

Zákon o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii. Důvodová zpráva. In: Piráti [online]. 30-06-2020. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/assets/pdf/eutanazie-duvodova-zprava.pdf>.

ZERZÁNOVÁ, Dana. Právní a morální aspekty eutanázie. Časopis pro právní vědu a praxi, 2000, 8.3: 372-378.